

BUJDOS Attila

Jó emberek

A majdnem-igazság kurta aranykora — az értékelést készen kapjuk Brechtől, magától. Azt kellene elfogadnunk tehát, hogy ezt a történetet láthattuk így és ilyennek. Hogy az útmutatás, a maga sajátos nézőpontjából szemlélve voltaképp helytálló, mert hát mégis valami tapasztalatot összegezve része a narratívának: mondta a nép, mondta az énekes, mondta Bertolt Brecht. Sehol sincs tagadás a hivatkozások szintjei között. Sehol nincs nyoma a kételynek, a megingásnak. Csak az egyetértés. Tévedést kizáró, magyarázatokat nem igénylő magabiztosság ez. Ez volt. Ilyennek látták. Így mesélik időtlen idők óta a bíró Acdak és a krétakör történetét. Ennyire kerekre csiszolva szolgál jog és erkölcs — máskülönben bonyolult — viszonyát egyfajta helyes, az embert a vágyaiban, érzéseiben is felismerő és felmutató, és nem pusztá jogalanyként azonosító példázataként.

Eldöntendő, mitől és hogyan „majdnem” egyébként az igazság: közelít felé, vagy valamelyest már része is annak? Nem teljes talán, de az elérhető legtökéletesebb? Jobb már nem lesz, mert csak ostobaságunkban hihetjük, hogy létezik igazság, ha közben mindig marad tisztázatlan részlet, további szempont? Vagy, hogy?

Ha rejlik valami távlatosság az ítéletben, az ez: mennyire sötét valójában a kor, amelyben a maga bizonytalan értelmezéseivel már a majdnem-igazság is az arany fényével leírhatóan ragyog.

Bertolt Brecht 1944–45-ös művének széteső, romlott világa időt állóan ábrázolt: megint egyszer beérni látszik a művet a komor valóság. Ha így látjuk, ez érdeme Brechtnek, és az őt követő, történelemszemléletével felelni nem kívánó, vagy nem tudó koroknak. És biztosan érdeme Szócs Arturnak, aki nem tolja el a történetet az időben visszafelé, nem maszkol, nem kelt hamis látszatot, mintha a múltból lenne szó, mintha a jelen leírására alkalmatlan lenne Brecht színműve. Miskolci rendezéséből alig hallani ki vendégszöveget, és nem is igényel különösebb rásegítést, hogy elemeiben és hangulatában azonosíthatóvá váljék a sokféle jelen. Akár éppen ez is. Itt. A mi általunk ismert és belátható világ, a sajátos hatalmi játszmaival, a háborús helyzeteivel, a kardcsörtető szókészletével, a közbeszédének fenyegető tónusaival. És az úgynevezett közélet takarásában a változásoknak kitett, félelemmel élő, menedéket és bizonyosságot kereső ember, a saját, „embernek maradni” akarásával.

Hogy bárki veszíthet egzisztenciát, elvész a biztos fent és a bizonytalan lent pozíciója, hogy a lehetőség befészkelte magát a tudatba. Annak is van sorsa, aki mindent hátrahagyni kényszerül — Szócs Artur *Krétaköre* a sorstalanságban születő sorsot is témává teszi.

A ráismerés a miénk. Keserű és örömtelen pillanat, mondjuk. Nem kell, hogy fogva tartsa a figyelmet. Hiszen nincs hátrahagyott állítás, az előadás végül nem itt-és-mostként azonosítja az ott-és-akkort, amikor valamennyit megmutat az állandóból.

Ha ez rendezői szándék, annak fontos eszköze, hogy nem konkrét földrajzi helyet rendel Szócs Artur a látványt tervező Kovács Dániellel a történethez: a Játékszín parányi terét használt

autógumik borítják, ebből épül kunyhó és palota, kert és gazdaság. Az autógumi-termelés távoli. Hihetnénk: nincs is, ha a termék történetesen nem temetné közben maga alá a tájat. Nincs szükséglet, csak másodlagos felhasználás. Újrahasznosítás, a jól látható korlátaival. Világégi hulladéklerakó ez. Konkrét, mégis artisztikus kép. Nyomasztó, látványként feldolgozhatatlan. Nem kell hozzá látnunk, hogy megtörténjen, és értelmezni tudjuk, hiszen a tér több előfeltevésnél: mit teremne a palota kertje, amelynek a kedvéért a külvárost készülni elbontani a kormányzó.

A társadalmat felosztó különbség ekként a vagyoni viszonyok helyett az uralmi viszonyokban mutatkozik, melyek hol áttételek nélkül, alá- és fölérendeltségként, hol ráutaltságként öltönek alakot.

A hatalom természete szerint magában foglalja a bizonytalanságot: ingatag, mert megszerezhető és elveszíthető, nemcsak képes átrendezni a társadalmat, de bele is avatkozik, már akár csak azért is, hogy — bár ez nem célja, de — kontrollját veszítve önmaga veszítet idézze elő.

Értelmét adhatná, hogy lehetne hasznos. A fejlődésért. Lehetne jó. Akár pusztán a jóságért. Még akkor is, amikor semmi más nem adja az értelmét, csak hogy: van. Rendelkezni lehet vele. De van, hogy nem muszáj.

Végül is, nem túl bonyolult világkép.

A hatalommal rendelkező és a hatalma viszonyában is az ember az érdekes, túl nagy próba, hogy emberi lényege rejtve maradhatna: látni, ha erős, ha gyenge, ha határozott, ha próbál alapos lenni. Ha nem megy, ha kicsúszik a kezéből, ha rá sem ébred, mi történik, ha rosszul méri fel.

Hogy mi történik, ennek felmérése — a helyzeten belül és kívül — önmagában is nagy, néha feldolgozhatatlan téma és feladat. És, persze nem csak a sajnálat, az együttérzés a tét — az önigazolás mellett az igazolás —, hogy mire vitte, mit mulasztott, ha egyszer a hatalom embere is része a rendszernek. Mindenképpen beavatkozik, akarta vagy sem — sorsot formál, felülír, ad, vesz a miatta is forgandó világban.

Brecht számára fontos figyelmeztetni a jó döntés felelősségére, úgy is, hogy a döntést: elszenvedik. Mindent elveszíteni, bármit visszanyerni: esetleges. A belátás érdekében meséli Gruse, a valóban mindennek és mindenkinek — még saját döntésének is — kiszolgáltatott ember történetét. Menekült, miként háború és felfordulás elől, életét védve menekül valaki. Oltalmat remélve bárhol, az árát, bármi legyen is az, mindenhol megfizetve. Gruse nemcsak magáért rohan a semmibe: viszi a kormányzó magára hagyott, nélküle elveszett csecsemőjét, a saját életéért való futásának egyre inkább a gyerek életéért való futás az oka. Sors és ember összeforr, elválaszthatatlanul, erősebbnek tudott és gazdagabb lelki köteléssel, mint ahogyan a természet szava, a biológia törvénye összeköthet. Hihetjük-e, hogy ez megítélhető? Hogy törvény pontosabban részletezhet anyaságot, gyermekséget, mint a szív? Ez és így, érzelmes kérdésként kerül mérlegre Szócs Artur előadásában, különösen szép és megindító színészi játékok összegződéseként.

A válaszhoz kell a drámát felrajzoló, kibontó és kísérő sok kis szerep, a kivételes, megélt pillanatok: Varga Andrea ismeretlen katonaként megjelenő énekesének rezzenetlen arca, Simon Zoltán kevés szavú szerelmes katonájának suta kedvessége és vesztesége felett búsuló tekintete, Szegedi Dezső intrikus hercegének baljós kiszámíthatatlansága, Tenki Dalma szeretni képtelen, önuralmát veszítő kormányzónéja, Rózsa Krisztián méltóságát őrző, vesztes kormányzója, Papp Endre vérzivatarban bujkáló nagyhercege a neveltetés levetkőzhetetlen gesztusaival,

Ha a magyarázatát keresnénk annak, miért dönt Acdak az ő javára a vér szerinti anyával szemben, ez a kiállás nyomós érvek tetszik — mintha öntudatlan embert ráznának, hogy térjen végre magához. És megtörténik.

Harsányi Attila nem az igazságot kereső népmesei hőst játszik, az ő Acdakja sokkal inkább belül marad a szöveg és a helyzet brechti szándékán és valóságán: tekintete a semmibe néz, onnan fogalmazza ezt az öntörvényű karaktert. Nem várja el az azonosulást. Nem is ad rá okot: a delíriumból és az ösztönből, megbo-

Kokics Péter orvosának elharapott szóvégei, rettegése a felelőségtől, Keresztes Sándor parasztjának bárdolatlansága, Molnár Anna elomlottsága a bíró részeg álmában.

Láng Annamária Gruséja a példázat prózai valóságát az önzetlenségével és az önfeláldozásával szétfeszítő romantikus hős. Jó ember. Minden rezdülésében, szipogásában, elkapott pillanatában, elkalandozó gondolatában gazdag és eleven nőalak — szeretetre vágyó, szeretni tudó, az odaadásban megrendítő. Példa a csendes, súlyos szavakat ismerő és azok következményeit nem mérlegelve használó küzdelemben, a nyíltságban, az őszinteségekben és a tartásban, ahogyan a perében Acdakkal, a bíróval pöröl, és ítélt fölötté: „nem tisztellek”.

csátást nem igénylő bűnbánatból, valódi mélységekből születik a saját hivatalát sem tisztelő bíró praxisa. Párhuzamos valóság. Saját világ, saját szabályok. Saját ördögök. Saját rémálmok.

Katarzis, amikor Gruse javára ítélt.

Miatta: a jó döntésében ott fészkel a megigazulás, a megsejtett, kimondott és helyeselhető viszony ember és igazság eszménye között. Jóságra nem csak jó ember képes, a jóság, általa, kiköveteli magának a jó emberség értelmezésének szabadságát.

Katarzis, mert az ítélet túllát a jog betűjén.

Gruse miatt, mert nincs további kérdés: a bíró döntése előtt eldőlt, hogy magát tette érdemessé az anyaságra, amikor a világ ellenében anyává lett.

A jó érzés tudata miatt: nincs olyan rendszer, amelyben — akár a mindent maga alá gyűrő túllellenőrzöttséggel szemben is — ne születhetne az igazságot felmutatni hivatott ítélet.

Szöcs Artur, aki arra vezet, hogy a katarzis megszülessen, nem akarja — bár a jóság iránti igény nem csekély —, hogy a katarzis legyen az utolsó és mindent felülíró, megmaradó élmény. Az előadás éppen csak a jelzések szintjén használja Bertolt Brecht bevezet-

tését: egy völgy tulajdonjogának eldöntése a cél, a várakozás idejét ütik el a kaukázusi krétakör történetének előadásával. A tapsrend idején érkező hírt énekelve adják elő: a dal leírva szalonképtelen, a ló szerszámának helyét jelöli az emberi testrészen — az olyan, gyanúval élő emberek tapasztalatokon edzett csalódottságával, dühével és dacával, akik megtanultak nem hinni, akik számára a szó csak szó. Nem kell, hogy tapadjon hozzá jelentés. Értelem.

Éder Vera fotói

Bertolt Brecht-Paul Dessau: *A kaukázusi krétakör*. Fordította: Eörsi István. A Miskolci Nemzeti Színház előadása, a Játékszinben. Játsszák: Láng Annamária Jászai-díjas m.v., Harsányi Attila, Simon Zoltán, Szegedi Dezső Jászai-díjas, Tenki Dalma, Rózsa Krisztián, Papp Endre, Varga Andrea, Molnár Anna, Kokics Péter, Keresztes Sándor, Takács Mária, Márton B. András, Gorgyán Noel, Csontos Olivér, Purinszki Bán. Látvány: Kovács Dániel. Dramaturg: Slárku Anett. Korrepetitor/Zenész: Rákai András. Súly: Márton B. András. Rendezőasszisztens-Ügyelő: Együd Tünde. Rendező: Szöcs Artur.